

Nieuwe uitgaven

[RECENSIE]

Petra Gunst, *Brussel en de Vlaamse Rand. Een verhaal van migraties en grenzen. (Met een fotokatern van Michiel Hendryckx)*, Antwerpen-Leuven, ADVN-Provincie Vlaams-Brabant, 2008, 157 pp., ill., ISBN 978 90 429 2123 8.

“Met deze publicatie wil de provincie Vlaams-Brabant een ruim publiek informeren over de historische achtergronden van dit complex en geladen conflict dat vaak op onbegrip stuit van buitenstaanders en dat tot op vandaag over een bijzonder sterke mobilisatiekracht beschikt.” (p. 17) Dat een direct betrokken overheid de opdracht gaf tot deze publicatie en ze toevertrouwde aan het ADVN, kan de wenkbrauwen doen fronsen. Kan deze combinatie garant staan voor een objectieve benadering van dit inderdaad erg geladen onderwerp dat bovendien de laatste jaren als gevolg van de B-H-V-perikelen en de benoemingskwesties van de Franstalige burgemeesters een stormzone is in het gespannen communautaire klimaat van ons land? Wie het boek gelezen heeft, kan alleen maar volmondig positief op deze vraag antwoorden. Petra Gunst slaagt erin om een onpartijdige analyse te maken. Ze put daarvoor uit de rijke oogst aan onderzoek over de Brusselse regio, o.m. van BRIO, het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum (www.briobrusssel.be) dat groeide uit het Centrum voor de Interdisciplinaire Studie van Brussel van de VUB en als dusdanig kan bogen op meer dan dertig jaar onderzoek. Gunst voegt geen nieuwe gegevens toe, ze synthetiseert het bestaande onderzoek en ‘vertaalt’ het naar een breed publiek. Dat is geen sinecure, want de onderzoeksagenda herbergt verschillende visies op de Brusselse ‘problematiek’: enerzijds een historisch-institu-

tionele visie gericht op de taalverhoudingen en Brussel als deel van de Belgische communautaire verhoudingen en anderzijds een sociaalgeografische visie gericht op de urbanistische ontwikkeling van het stadsgewest en de sociaaleconomische gevolgen ervan. De ondertitel van het boek weerspiegelt de dubbele lijn; het gaat over een verhaal van politiek-institutionele grenzen en sociaaleconomisch aangestuurde migraties. Deze wetenschappelijke benaderingswijzen sporen soms met politieke visies op Brussel. Het is geen toeval dat sociaalgeografen aan beide zijden van de taalgrens vaak pleitbezorgers zijn van een uitbreiding van Brussel terwijl Vlaamse historici en juristen op dit punt vaak voor behoedzaamheid pleiten. Gunst kiest als historica geen positie. Het oordeel laat ze aan de lezer. In een interview met *De Standaard* (17 mei 2008) geeft ze toe dat het schrijven van het boek haar tot begrip heeft gebracht voor de standpunten van beide zijden. De geschiedenis zelf geeft geen van de partijen het ‘grote gelijk’. Maar een geschiedschrijving die de ontwikkeling van een maatschappelijk ‘probleem’ helder en transparant verwoordt, draagt wel bij tot inzicht en ‘begrip’ in de beide betekenissen van het woord. Het is dan ook verbazend, maar misschien ook wel veelbetekenend in een tijd waarin opinies vaak zwaarder wegen dan expertise, dat dit boek nauwelijks enige persbelangstelling kreeg.

Dat Petra Gunst zich in een politiek mijnenveld begeeft, wordt alleen al aangetoond door het feit dat de simpele benoeming van de materie al een politieke stellingname impliceert. In een inleidende beschouwing over de ‘grenzen van [haar] verhaal’ (pp. 18-19) en in een glossarium (pp. 149-152) somt de auteur vele elkaar overlappende politiek-geografische begrippen op die refereren aan Brussel en zijn ommeland. Dat is geen overbodige luxe voor wie niet wil verdwalen in de Brusselse institutionele jungle. Sommige noties

hebben zoals gezegd onvermijdelijk een politieke kleur. Mocht de provincie Waals-Brabant opdracht hebben gegeven tot het schrijven van dit boek, dan zou de titel wellicht 'Bruxelles et la périphérie' geweest zijn. De Vlaamse Rand is een door de Vlaamse overheid gemunt begrip, sedert ze in 1995 met de splitsing van de provincie Brabant de 19 gemeenten die aan het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk gewest grenzen en/of aan een van de zes faciliteitengemeenten een apart statuut verleenden door ze het voorwerp te maken van een beleid dat het 'Vlaams karakter' van de gemeenten moet versterken. (p. 118) Het glossarium en de inleidende beschouwing depolitiseren de verscheiden benamingen die in het boek als neutrale aanduidingen worden gebruikt.

Het boek bevat drie delen. In een eerste deel wordt de grootschalige inwijking in Brussel sedert de tweede helft van de 19de eeuw behandeld die van Brussel en de omliggende dorpen een stedelijke agglomeratie en een industriële metropool maakte. Het tweede deel behandelt de stadsvlucht die sedert de jaren zestig van de 20ste eeuw massaal werd en leidde tot de suburbanisatie van de rand rond de agglomeratie en tot het ontstaan van een stadsgewest. Brussel met zijn 19 gemeenten telde op zijn hoogtepunt in 1968 ca. 1,1 miljoen inwoners. Door de migratie van de autochtone bevolking daalde dit aantal tot onder het miljoen aan het begin van de 21ste eeuw. Driekwart van de Brusselse emigranten vestigde zich in de randgemeenten. De bevolkingsdaling werd omgebogen door externe migratie. In 2007 is ca. 29% van de bevolking in Brussel-19 van vreemde origine. Vanaf de jaren 1980 vormen Marokkanen de grootste 'vreemde' gemeenschap. Zij vertegenwoordigen met 77000 ca. 1/3 van de buitenlandse bevolking. (p. 53) Het derde deel behandelt de taalpolitieke en institutionele gevolgen van beide tegengestelde migratiebewegingen.

De verplaatsing van grote groepen mensen met verschillende talen en culturen zette druk op het Belgische institutionele model waarvan het taalstatuut van Brussel en zijn randgemeenten een delicaat sluitstuk vormt. De auteur geeft een beknopt en helder overzicht van de geschiedenis van het Brusselse communautaire 'probleem' dat in wezen berust op twee conflicterende visies. Voor de Vlaamse beweging – en gaandeweg voor Vlaanderen tout court – mag de inwijking van anderstaligen geen afbreuk doen aan het taalhomogene karakter van een streek. Daarom verzetten de Vlaamse beweging zich tegen de talentellingen die het taalregime van gemeenten kon beïnvloeden, daarom ijverde ze ook na de afschaffing van de talentellingen (1961) voor de vastlegging van de taalgrens (1962) die België onderverdeelde in drie taalhomogene gebieden en een tweetalig Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1963). Daarom ook werden de taalfaciliteiten in o.m. zes randgemeenten van Brussel-19 – die als compromis voor de vastlegging van de taalgrens werden aanvaard – gepercipieerd als uitdovende maatregelen om de 'integratie' – versta assimilatie – van de Franstalige inwijkingen te faciliteren. Daartegenover staat de Franstalige visie dat de verfransing een natuurlijk proces is als gevolg van de emigratie uit Brussel. De wettelijke kaders moeten zich aanpassen aan de situatie op het terrein want de taalrechten van een individu prevaleren op die van de staat/regio. De auteur wijst erop dat Waalse politici nochtans niet bereid waren het Nederlands van de talrijke Vlaamse immigranten in de Waalse industriële centra te accepteren als een blijvend gegeven. *"Wat gold voor Wallonië was dus blijkbaar niet van toepassing voor de Vlaamse gemeenten aan de rand van de grootstedelijke, door Franstaligen gedomineerde Brusselse regio."* (p. 104) Behalve electorale redenen lag daar ook *"een grote mate van francofone stedelijke arrogantie"* aan ten grondslag *"die te maken had met*

de vermeende hogere status van de personen die die taal spraken". Misschien kan daar aan toegevoegd worden dat de 'verhuis' van de stad naar de periferie toch niet helemaal hetzelfde is als de 'migratie' van het ene deel van het land naar het andere.

Hoe het ook zij, de demografische evolutie zorgde voor een voortschrijdende verfransing. Het in Vlaamse kringen populaire beeld van de olievlek is niet vergezocht als men de evolutie van de cijfers bekijkt, al ontbreken sedert het afschaffen van de talentelling officiële gegevens.

De auteur analyseert de groeiende Vlaamse tegenstand in de Vlaamse randgemeenten waarin verzet tegen verstedelijking en verfransing elkaar vonden in de gedachte van een 'Groene Gordel'. Het was sterk aanwezig in het Komitee der Randgemeenten dat in de jaren zeventig de campagne *Waar Vlamingen thuiszijn* opzette, in de betogingen in Vilvoorde (1972) en Halle (1974) voor o.m. de splitsing van B-H-V en in De Gordel, een jaarlijkse sportmanifestatie met vele tienduizenden deelnemers ondersteund door BLOSO. Het gewestplan van B-H-V uit 1977 ondersteunde de creatie van een groene ruimte die de suburbanisatie van het Brusselse stadsgewest moest indammen en het verwees daarvoor naar de voorbeelden van buitenlandse metropolen zoals de 'greenbelt' rond Londen. Merkwaardig is dat het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (1997) de randgemeenten definieert als stedelijk gebied waardoor het volgens critici de verfransing in de hand werkt en haaks staat op het beleid dat de Vlaamse regering sedert 1995 voert. Dit is immers gericht op de bevordering van het Vlaamse karakter van de betrokken gemeenten (cf. o.m. de omzendbrief van Leo Peeters die de toepassing van de faciliteiten verstregde, de actuele niet-benoeming van sommige Franstalige burgemeesters in de Rand). De auteur gaat niet verder in op de tegenstrijdigheid binnen het Vlaamse beleid. Misschien is de

hierboven gesignaleerde tegenstelling tussen een sociaalgeografische en een historisch-institutionele visie er debet aan. Gunst spreekt zich ook niet uit of die maatregelen effectief de 'ontnederlandsing' van de Vlaamse Rand zal kunnen tegengaan. Ze bezorgen Vlaanderen in ieder geval een negatief imago bij de internationale gemeenschap doordat de maatregelen op de korrel worden genomen door internationale instellingen als de Verenigde Naties. Tien procent van de inwoners van de Vlaamse Rand behoort tot de zogenaamde euroambtenaren en andere goede internationale immigranten, een groep die nog zal toenemen naarmate Brussel zich verder profileert als internationaal centrum. Petra Gunst heeft de verdienste dat ze de complexe geschiedenis van de Brusselse regio op een serene wijze uiteenzet in een betoog en een stijl die mikt op een breed geïnteresseerd publiek. De didactische aanpak is een van de sterke punten. Het boek veronderstelt geen grote voorkennis. Zij sprongen worden overzichtelijk in kaderstukken geplaatst. De kaarten, tabellen en illustraties zijn een meerwaarde. Ze werden met zorg gekozen en voorzien van verhelderende onderschriften. Een fotokatern van de bekende Vlaamse fotograaf Michiel Hendryckx is een toemaatje. Men waant zich in 'la Flandre profonde', maar de meeste gefotografeerde plaatsen liggen op minder dan 10 km. van de Brusselse Grote Markt.

[Bruno De Wever]